

SUOMEN ASIANAJAJALIITTO
FINLANDS ADVOKATFÖRBUND

Oikeusvaltio2025

—

Suomen Asianajajaliiton oikeusturvaohjelma vuosille 2017–2026

LOJAALISUUS

RIIPPUMATTOMUUS

ESTEETTÖMYYS

LUOTTAMUKSELLISUUS

KUNNIAL LISUUS

Sisältö

1. Oikeusturvaohjelman perusta ja tarkoitus	2
1.1. Oikeusturvaohjelman tausta.....	2
1.2. Oikeusturvaohjelman lähtökohdat	3
1.3. Oikeusturvaohjelma päivittyy vuosittain	4
1.4. Asianajajaliiton kaikkea oikeuspoliittista työtä ohjaavat lähtökohdat	4
2. Oikeusturvaohjelman toimenpideosa.....	5
2.1. Asianajajakunta	5
2.2. Oikeudenhoito ja muu viranomaistoiminta.....	6
2.3. Säädosvalmistelu ja konkreettiset lainsäädäntöhankkeet	8
2.4. Oikeusapu	9

1. Oikeusturvaohjelman perusta ja tarkoitus

1.1. Oikeusturvaohjelman tausta

Asianajajaliiton valtuuskunnan tammikuussa 2015 vahvistamassa strategiassa todetaan, että *asianajajat puolustavat oikeusvaltiota ja perusoikeuksia. Oikeusvaltiossa on aina valtiovallasta riippumaton asianajajakunta, joka tarjoaa yksityisille henkilöille ja yhteisöille korkealaatuiset ja luotettavat oikeudelliset palvelut. Yhteiskunta tunnustaa laajasti asianajajakunnan roolin oikeusolojen kehittäjänä.*

Strategiassa todetaan niin ikään, että liitto laatii kattavan *oikeusturvaohjelman, jossa määriteltyjen tavoitteiden pohjalta tehostetaan oikeuspoliittista työtä ja muun muassa hallitusohjelmiin vaikuttamista.* Oikeuspoliittisen työn erityisinä painopistealueina mainitaan oikeuspalveluiden saatavuus, tuomioistuinverkosto, muutoksenhakuoikeus ja oikeushallinnon it-hankkeet. Liitto on aktiivisesti mukana kehittämässä lainsäädäntöä eduskunnan, ministeriöiden, Euroopan unionin (CCBE:n kautta) ja eri viranomaisten kanssa. Strategiassa todetaan myös, että oikeuspoliittisen työn keinoja, kohderyhmiä ja tehokkuutta analysoidaan säännöllisesti ja toimintaa kehitetään näiden arvioiden pohjalta.

Oikeuspoliittisen työn koordinoimiseksi Asianajajaliiton valtuuskunta on hyväksynyt tämän Oikeusturvaohjelman vuosille 2017–2026.

Oikeusturvaohjelmassa Asianajajaliitto linjaa ne toimintatavat ja -tavoitteet, jotka tukevat liiton oikeuspoliittisen toiminnan päämääriä ja tehtäviä. Konkreettiset tavoitteet esitellään jäljempänä ja niitä päivitetään vuosittain.

Ohjelman keskeisenä tavoitteena on yksittäisten kehittämistoimenpiteiden lisäksi määritellä ne tavat, joilla liiton oikeuspoliittisessa työssä mukana olevien asianajajien vapaaehtoistyö linkitetään osaksi liiton pitkän tähtäimen vaikuttamistyötä. Jatkossa oikeusturvaohjelma on sidottu liiton strategiaan ja toisaalta liiton yksittäiset oikeuspoliittiset hankkeet linkitetty oikeusturvaohjelmaan.

Asianajajakunnan oikeuspoliittiset tavoitteet liittyvät keskeisesti yhteiskunnallisiin megatrendeihin. Sellaisia ovat entistä **keskinäisriippuvaisempi ja jännitteisempi maailma, globaali kestävyyskriisi** sekä **nopeasti kehittyvä teknologia** (SITRA 2016). Oikeusturvaohjelman valmistelussa edellä mainittujen trendien on tulkittu näyttäytyvän oikeudenhoidon ja asianajajakunnan toimintaympäristön kannalta seuraavasti:

- 1. Kansainvälisen turvallisuustilanteen ja kansainvälisen talouden nopeiden muutosten vaikutukset oikeudenhoitoon**
- 2. Taloudellisen ja yhteiskunnallisen murroksen heijastuminen oikeudenhoitoon**
- 3. Ylikansallisen sääntelyn lisääntyminen ja sen kasvava vaikutus kansalliseen lainsäädäntöön**
- 4. Nopean digitalisoitumisen ja teknisen kehittymisen vaikutukset oikeudenhoitoon**
- 5. Riskit lainsäädännön valmistelun läpinäkyvyyden lisääntymisestä ja toisaalta lainsäädännön popularisoitumisesta**
- 6. Mediamurros mahdollistaa kansalaisten suoran ja aktiivisen osallistumisen tiedonvälitykseen, mutta toisaalta riskit myös virheellisen informaation välittämiseen ja vihapuheeseen kasvavat**

Oikeusturvaohjelman keskeisenä ohjenuorana on pyrkimys oikeusvaltion turvaamiseen. Asianajajakunnan itsenäinen ja riippumaton rooli nähdään tässä erityisen merkityksellisenä.

Edellä mainittuihin yhteiskunnallisiin kehitystrendeihin ja uhkiin vastataan Oikeusturvaohjelman toimenpiteosassa, jossa toimenpiteet ryhmitellään erityisesti seuraaviin aihealueisiin:

- I. Asianajajakunnan asema**
- II. Oikeudenhoito ja muu viranomaistoiminta**
- III. Säädösvalmistelu ja konkreettiset lainsäädäntöhankkeet**
- IV. Oikeusapu**

1.2. Oikeusturvaohjelman lähtökohdat

Asianajajan määritelmä

Asianajaja on asiakkaidensa asioiden hoitamiseen erikoistunut kokenut lakimies. Vain Asianajajaliittoon kuuluva lakimies saa käyttää nimitystä asianajaja.

Asianajaja on turvallinen valinta oikeudellisten kysymysten ratkaisemiseen, sillä asianajopalveluiden laatua seurataan ja kehitetään jatkuvasti.

Asianajotoiminta pohjautuu perusarvoihin

Perusarvoja ovat lojaalisuus, riippumattomuus, esteettömyys, luottamuksellisuus ja kunniallisuus.

Perusarvojen tehtävänä on taata, että asianajaja suorittaa hänelle uskotut toimeksiannot oikeusvaltiossa hyväksyttävien keinoin asiakkaansa etua ajaen. Valtiovallan on lainsäädännössä tunnustettava tämä ja turvattava asianajajien asema ja itsenäisyys näitä perusarvoja kunnioittaen.

Asianajajakunnan missio eli olemassaolon tarkoitus

Asianajaja turvaa oikeusvaltion.

Oikeusvaltiossa on aina itsenäinen ja riippumaton asianajajakunta, joka tarjoaa yksityishenkilöille ja yrityksille korkealaatuiset ja luotettavat oikeudelliset asiantuntijapalvelut.

Asianajajakunnan visio eli pitkän aikavälin tavoite

Kaikki luottavat asianajajaan.

Yksityiset ihmiset ja yritykset mieltävät asianajajat ammattitaitoisiksi oikeudellisten palveluiden tarjoajiksi. Yhteiskunta tunnustaa laajasti asianajajakunnan merkittävän roolin oikeusolojen kehittäjänä. Asianajajakuntaan kuulumisen koetaan hyödylliseksi ja sitä arvostetaan.

Ammattikunnan laatulupaus

Asianajaja on laadun tae.

Laatu on lojaalisuutta, asiantuntemusta, kokemusta, osaamista, sitoutuneisuutta ja vastuuta. Asianajajan itsenäisyys ja riippumattomuus sekä salassapito- ja vaitiolovelvollisuus ovat asianajajan asiakkaan oikeusturvan keskeisiä takeita.

Suomen Asianajajaliiton tehtävät

Asianajajaliiton tehtävinä on:

- säännellä ja valvoa asianajotoimintaa

- edistää asianajopalveluiden laatua
- kouluttaa ja tukea asianajajia
- kehittää oikeusoloja

1.3. Oikeusturvaohjelma päivittyy vuosittain

- Ohjelmassa on vahvistettu liiton keskeiset oikeuspoliittisen työn peruslinjat. Ohjelman toimenpideo-
sassa on lisäksi nostettu esille yksittäisiä hankkeita, joihin on jatkossa kiinnitettävä erityistä hu-
omiota oikeusturvan saatavuuden takaamiseksi.
- Yksittäisiin ajankohtaisiin lainsäädäntö- ja muihin oikeuspoliittisiin hankkeisiin liittyvät tavoitteet kä-
sitellään vuosittain liiton hallituksessa ja liiton oikeuspoliittisissa asiantuntijaryhmissä. Liiton hallitus
pyytää vuosittain asiantuntijaryhmiä laatimaan lyhyet vuosisuunnitelmat ja listaamaan keskeiset ly-
hyen aikavälin lainsäädäntötavoitteensa.
- Valtuuskunnalle annetaan vuosittain tiedoksi Oikeusturvaohjelmaan mahdollisesti tehdyt muutokset
ja yhteenveto asiantuntijaryhmien keskeisistä lainsäädäntötavoitteista seuraavalle vuodelle.
- Yksittäiset oikeuspoliittiset kannanotot valmistellaan liiton hallituksessa, hallituksen nimeämässä oi-
keuspoliittisissa asiantuntijaryhmissä tai hallituksen erikseen nimeämässä työryhmissä.
- Hallitus tai hallituksen työvaliokunta nimittää Asianajajaliiton edustajat oikeuspoliittisiin kehitys-
hankkeisiin ja työryhmiin.

1.4. Asianajajaliiton kaikkea oikeuspoliittista työtä ohjaavat lähtökohdat

- Asianajajaliitto on lailla perustettu julkisoikeudellinen yhteisö. Asianajajaliitto ei ole rekisteröity yh-
distys, ammattiliitto tai yrittäjäjärjestö.
- Asianajajaliiton oikeuspoliittista työtä ohjaavat perus- ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen sekä asi-
anajajien perusarvot.
- Oikeuspoliittisessa työssä huomioidaan yhteiskunnalliset megatrendit, jotka ohjaavat sekä oikeudel-
lisen toimintaympäristön että koko muun yhteiskunnan kehitystä.
- Asianajajaliiton oikeuspoliittisen toiminnan tarkoituksena on taata oikeusturvan toteutuminen. Il-
man toimivaa ja kattavaa oikeusturvaa ei ole oikeusvaltiota.
- Asianajajat toimivat ”kansan ja esivallan välissä”. Asianajajakunnan oikeuspoliittisen työn keskeinen
perusperiaate on turvata kaikille oikeuden saatavuus (access to justice). Asianajajakunnan tehtävänä
on osaltaan huolehtia siitä, että jokaisella on kaikissa olosuhteissa todellinen mahdollisuus saada asi-
ansa asianmukaisesti käsitellyksi ja ratkaistuksi.
- Oikeusvaltiossa on aina itsenäinen ja riippumaton asianajajakunta.
- Asianajajilla on oikeudenhoidon kokonaisuuden näkökulmasta erityistä asiantuntemusta, joka raken-
tuu perusteelliseen lainsäädännön tuntemukseen sekä käytännön työssä syntyvän kokemuksen ja nä-
kemysten varaan. Tämä asianajajien ammattitaitoon liittyvä asiantuntijuus hyödyttää koko yhteis-
kuntaa paitsi silloin, kun asianajajat palvelevat asiakkaitaan, myös silloin, kun asianajajat vaikuttavat
yleisemmällä tasolla oikeusolojen kehittämiseen, osallistuvat yhteiskunnalliseen keskusteluun taikka
palvelevat asiantuntijoina tai neuvonantajina viranomaislähtöisessä lainvalmistelutyössä.
- Asianajajakunnan tehtävänä on tarkastella lainsäädäntöhankkeita erityisesti oikeusturvan toteutu-
misen kannalta yksilöiden ja yhteisöjen näkökulmasta.
- Asianajajakunnalla on usein parhaat mahdollisuudet arvioida sitä, miten eri kansalliset tai kansainvä-
liset lainsäädäntöhankkeet tai oikeudellisen toimintaympäristön muutokset vaikuttavat yksilöiden ja
yhteisöjen toimintaan sekä heidän oikeusturvansa toteutumiseen. Asianajajaliiton käytössä tulee sen
vuoksi olla riittävät resurssit ja toimintasuunnitelmat oikeuspoliittisen työn tekemiseen siten, että

yhtäältä pystytään tekemään työtä riittävän etupainotteisesti ja toisaalta vaikuttamaan ajoissa hankkeiden valmisteluun ja sisältöön.

- Asianajajaliiton hallituksen tulee vuosittain arvioida oikeuspoliittisen työn vaikuttavuutta ja raportoida siitä valtuuskunnalle.

2. Oikeusturvaohjelman toimenpideoosa

Oikeusturvaohjelman toimenpideoosa jakautuu neljään osioon, jotka ovat:

- **Asianajajakunta**
- **Oikeudenhoito ja muu viranomaistoiminta**
- **Säädösvalmistelu ja konkreettiset lainsäädäntöhankkeet**
- **Oikeusapu**

2.1. Asianajajakunta

Asianajajaliiton oikeuspoliittisen työn perusta ovat perus- ja ihmisoikeudet, asianajajan perusarvot ja näiden vaaliminen, oikeuden saatavuuden (access to justice) sekä asianajajakunnan itsenäisyyden ja riippumattomuuden turvaaminen. Asianajajaliitto edistää kaikessa oikeuspoliittisessa työssään asiakkaan luottamuksellisuuden suojaa ja puolustaa asianajosalaisuutta sekä tuo esiin niitä uhkatekijöitä, jotka voivat rajoittaa perus- ja ihmisoikeuksia.

Asianajajakunnan rooli ja asema on tunnustettava nykyistä avoimemmin perustuslaissa, jolloin sen rooli oikeudellisena toimijana legitimoidaan riittävästi. Asianajajaliiton autonomian kannalta keskeistä on myös, että toimialan sääntely on itsenäistä ja riippumatonta. Asianajajakunta osallistuu aktiivisesti oikeuspoliittiseen vaikuttamiseen. Oikeuspoliittisen työn tulee olla etupainotteista ja pitkäjänteistä. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että lainsäädäntöhankkeissa ollaan mukana jo niiden varhaisesta valmisteluvaiheesta lähtien.

Asianajajakunta osallistuu aktiivisesti oikeudenhoidossa havaittujen puutteiden esille nostamiseen ja niitä koskevien uudistushankkeiden käynnistämiseen. Kun asianajajakunta tunnistaa lainvalmisteluhankkeita, joiden osalta asianajajanäkökulmalla tai asianajajakunnassa olemassa olevalla asiantuntijuudella voisi olla erityistä merkitystä, viranomaistyöryhmiin pyritään saamaan asianajajajäsen tai Asianajajaliiton yhteyshenkilö. Prosesseja seurataan aina lopullisiin vaikutusarviointeihin saakka. Tämän kaltainen pitkäkestoinen työ vaatii myös Asianajajaliittoa säännöllisesti arvioimaan oikeuspoliittisen työn resursointia suhteessa liiton muihin ydintoimintoihin.

Asianajajakunta lunastaa laatulupauksensa ja sitoutuu kouluttautumaan ja ylläpitämään ammattitaitoaan. Yhtenä oikeuspoliittisen työn keskeisenä tavoitteena on yhtenäistää oikeudellisten palveluiden tarjoajien valvonta. Ensivaiheessa tämä tarkoittaa luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien valvonnan kattavuuden laajentamista yhtäläiseksi asianajajien kanssa. Asianajajaliiton pitkän aikavälin tavoite on, että oikeudenkäyntiasioita hoitavat 2020-luvulla vain asianajajat. Tavoitteen taustalla on oikeudellisten palveluiden tarjonnan tämänhetkinen pirstaleisuus: Oikeudellisia palveluita tarjoavat lukuisat toimijat, joiden velvoitteet ja valvonta eroavat huomattavasti asianajajien vastaavista. Muut palveluntarjoajat eivät pohjaa toimintaansa asianajajien tavoin perusarvoihin.

Asianajajaliiton saatavuuden turvaaminen edellyttää muutosvalmiutta myös toimialalta itseltään. Asianajajaliiton onkin kyettävä säännöllisesti uudelleenarvioimaan omaa sääntelyään ja sen tarpeellisuutta asianajajakunnan perusarvoja kunnioittaen.

Konkreettisia asianajajakunnan asemaan liittyviä kehityshankkeita:

- Asianajajien ja luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien valvonta on yhdenmukaistettava.
- Oikeudenkäyntiasioita hoitavat 2020-luvulla vain asianajajat.
- Oikeudellisten palveluiden valvonnan on oltava itsenäistä ja riippumatonta. Valvonta tulee keskittää Asianajajaliiton yhteydessä toimivalle valvontalautakunnalle, jotta asianajotoiminnan perusarvot ja asianajajakunnan itsenäisyys voidaan turvata valvonnassa.
- Asianajajaliiton oikeuspoliittista työtä kehitetään siten, että merkittävät ihmisoikeuskysymykset voidaan tarvittaessa saattaa liiton toimesta esimerkiksi EIT:n tutkittaviksi.
- Oikeuspoliittisessa toiminnassa tulee aina arvioida myös sen vaikutuksia asianajajakunnan asemaan ja riippumattomuuteen sekä korostaa asianajajakunnan riippumatonta asemaa. Asianajajaliitto laatii tähän arviointityöhön liittyvää ohjeistusta liiton oikeuspoliittiseen toimintaan osallistuville.
- Liiton toiminnassa ja viestinnässä tuodaan aktiivisesti esille asianajajakunnan erityisasemaa ja erotautumista muista oikeudellisten palveluiden tarjoajista.
- Asianajajaliitto seuraa aktiivisesti oikeusoloja ja asianajajakunnan asemaa koskevaa kehitystä ja ilmiöitä myös ulkomailla.

2.2. Oikeudenhoito ja muu viranomaistoiminta

Niukkenevat resurssit pakottavat oikeudenhoidon toimijoita miettimään aiemmasta poikkeavia ratkaisuja. Oikeusvaltiolla on kuitenkin aina hintansa. Oikeudenhoitoon tulee varata nykyistä suuremmat taloudelliset resurssit, tai muussa tapauksessa oikeusturvan nykytasokin on uhattuna.

Muuttuvasta toimintaympäristöstä huolimatta korkealaatuiset oikeudelliset palvelut on kyettävä tuottamaan kohtuullisessa ajassa ja kansalaisten kannalta kohtuullisin kustannuksin.

Oikeudenkäynnin kustannukset vaikuttavat merkittävästi palveluiden tosiasialliseen saatavuuteen. Kenenkään taloudellinen asema ei saa muodostua oikeuden saamisen esteeksi. Jokaisella on myös oikeus asianajajaan. Asianajajakunnan erityinen tehtävä on kiinnittää huomiota heikoimmassa asemassa olevien ja vapautensa menettäneiden oikeuksiin.

Oikeudenhoitoa uudistettaessa tulee kiinnittää erityistä huomiota palveluiden sosioekonomiseen ja alueelliseen saatavuuteen. Digitalisaatio tarjoaa merkittäviä mahdollisuuksia palveluiden saattamiseen asiakkaiden ulottuville. Toisaalta etäyhteyksiä kehitettäessä on aina muistettava oikeusturvanäkökohdat. Asianosaisille on esimerkiksi turvattava aina halutessaan mahdollisuus olla fyysisesti läsnä oikeudenkäynneissä.

Asianajajien tarjoama sovittelu on uskottava vaihtoehto oikeudenkäyntimenettelylle. Asianajajaliitto edistää asianajajasovittelun tunnettavuutta ja sen etuja sekä huolehtii, että liiton järjestämä sovittelijakoulutus on laadukasta jatkossakin.

Oikeusturvan toteutumiseen liittyvissä oikeudenhoidon ja viranomaistoiminnan kysymyksissä pidetään yllä myös yritysten oikeusturvanäkökohtia, joita asianajajat myös työssään edistävät sekä tuovat tarvittaessa osaksi julkista keskustelua.

Riittävän kattavat oikeusturvavakuutukset ovat oikeusturvan kannalta erittäin tärkeitä ja usein oikeuden saatavuuden keskeinen taie. Vakuutusmäärien tulee vastata aitoja prosessikustannuksia ja niiden tulee kattaa laajasti erilaisia juttutyypppejä. Vakuutusehtojen tulee edistää sovintohalukkuutta, eli vakuutusten tulee korvata kattavasti myös sovintoneuvotteluista ja sovittelusta aiheutuvia kuluja.

Konkreettisia oikeudenhoitoon ja viranomaistoimintaan liittyviä kehityshankkeita:

- Liitto kannattaa syyttäjävetoista esitutkintaa.
- Tehokkaan puolustautumisen edellytykset on turvattava: Puolustuksen keinot osallistua esitutkintaan, tietojen saaminen ja tutkittaviin seikkoihin vaikuttaminen on nykyisin heikkoa. Oikeussuoja ei näiltä osin ole riittävää.
- Tuomioistuinasioista perittäviä maksuja ei tule korottaa, jotta niistä ei muodostu este oikeusturvan saatavuudelle.
- Rikosasian asianosaisten osallistumis- ja tiedonsaantioikeudet tulee turvata nykyistä paremmin erityisesti vangittujen asioissa. Nykyisiä syytteen nostamiseen liittyviä määräaika säännöksiä tulee tarkistaa siten, että rikosasian asianosaisillakin on oikeus hakea syytteen nostamisen määräajan pidentä, kun pyydetty esitutkintatoimet tai käsittelyyn valmistautuminen sitä edellyttävät.
- Oikeudenkäyntikulujen osalta niin sanotun täyden korvauksen periaate (OK 21:1) muodostaa nykyisin yksilöille tai pienille yrityksille käytännössä esteen saattaa merkityksellinen asia tuomioistuimen ratkaistavaksi. Oikeudenkäyntikuluja koskevia säännöksiä tulee muuttaa siten, että tuomioistuimella olisi entistä suurempi harkintavalta tuomita kulut häviötilanteissakin vain osittain korvattavaksi tai ratkaista asia siten, että asianosaiset vastaavat kuluistaan itse.
- Liitto pyrkii vaikuttamaan vakuutusehtoihin niin, että ne tarjoavat nykyisiä tarpeita paremmin vastaavia oikeusturvavakuutuksia asiakkailleen.
- Teknologia antanee tulevaisuudessa riita-asioissa mahdollisuuden ottaa käyttöön ns. virtuaalituomioistuimet ja verkkovälitteiset riidanratkaisukeinot (ts. tehokkaan mahdollisuuden yksinkertaisempien riitajuttujen käsittelylle digitaalisessa toimintaympäristössä). Tällaisia käytäntöjä luotaessa on vaikutuksia arvioitava erityisesti oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumisen näkökulmasta.
- Viranomaisten it-ratkaisuja kehitettäessä (esim. AIPA ja HAIPA) tulee aina huomioida oikeuslaitoksen ja esimerkiksi verohallinnon asiakkaiden tarpeet. Järjestelmiä kehitettäessä on huomioitava niiden keskinäinen yhteensopivuus.
- Siltä osin kuin Suomessa ollaan ottamassa käyttöön tietoliikennetiedustelua mahdollistavaa uutta lainsäädäntöä ja siihen liittyen luodaan viestintäsalaisuuden suojan ja yksityiselämän suojan suhteen näiden perusoikeuksien toteutumista rajoittavia uusia menettelyjä, edistää Asianajajaliitto oikeusturvanäkökohtien esillä oloa ja toteutumista.
- Sekä esitutkintakuulustelut että todistajankuulustelut esitutkinnassa ja todisteluun liittyvät kuulustelut kaikissa tuomioistuinaesteissa tulee tallentaa (nauhoitus/videointi). Videotallenteiden käyttöönoton jälkeen uutta henkilötodistelua voidaan sallia muutoksenhakutuomioistuimessa vain erityisestä syystä.
- Videokuulemiset nopeuttavat menettelyä ja helpottavat erityisesti muualla asuvan todistajan / asianosaisten asemaa (matkustaminen kuuluineen ja ajanhukkineen jää pois). Kuulemisen toteuttaminen (missä, kenen valvonnassa jne.) on kuitenkin suunniteltava huolellisesti, ettei oikeusturva vaarannu.
- Asianajajaliitto brändää asianajajasovittelun ja tekee siitä näin nykyistä paremmin tunnetun menetelmän konfliktien ratkaisemiseksi ja oikeuden saatavuuden edistämiseksi. Liitto katsoo, että asianajajasovittelu on ensisijainen sovitteluvaihtoehto oikeudenkäyntiasioissa: Se on nopeaa, luottamuksellista ja laadukasta yksityistä palvelua, jossa sovittelijana toimii neuvottelutaitoinen ja hyvin koulutettu asianajaja. Asianajajan on sovittelijana noudatettava hyvää asianajajatapaa ja siihen kuuluvia asianajajien perusarvoja.
- Asianajajasovittelun tulisi olla kaikkien saatavilla varallisuudesta riippumatta. Myös tuomioistuinten tulee voida ohjata asioita asianajajasovittelijoille, jolloin tuomioistuinten resursseja voidaan kohdentaa enemmän lainkäyttöön.
- Sovintoon pyrkimisen täytyy säilyä osana oikeusprosessia, mutta jatkossa sovitteluun tulee keskittyä varsinaisen tuomioistuinprosessin ulkopuolella.
- Kollektiivisia oikeussuojakeinoja tulee kehittää siten, että ne toimivat paremmin laajaan henkilöryhmään kohdistuvien oikeudenloukkauksien käsittelyssä. Käytännössä kuolleeksi kirjaimiksi jääneen ryhmäkannelain soveltamisala on Suomessa rajoitettu kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan välisiin riita-asioihin. Ryhmäkannelakia tulee uudistaa vastaamaan eurooppalaista oikeuskehitystä siten,

että kanteennosto-oikeus on muillakin kuin kuluttaja-asiamiehellä ja lain soveltamisalaa laajennetaan.

- Oikeustulkkauksen laatu tulee turvata siten, että tulkeille on yhtäläiset pätevyys- ja menettelytapavaatimukset.
- Prosesseja tulee nopeuttaa mahdollistamalla nykyistä laajemmin ja joustavammin osaratkaisujen antaminen (osatuomio, välituomio). Tämä lisää etenkin laajoissa asioissa prosessitehokkuutta ja todennäköisesti myös sovintohalukkuutta.
- Tuomioistuinratkaisu tulee riita-asioissa voida antaa erityisestä syystä myös pelkän kirjallisen valmistelun jälkeen, vaikka joku asianosainen sitä vastustaisikin. Nykyisin täysin perusteettomia kanteita joudutaan viemään eteenpäin, vaikka ratkaisu voitaisiin selvästi tehdä kirjallisen valmistelun pohjalta.
- Laajoissa riita-asioissa pääsäännöksi tulee ottaa velvoite laatia prosessisuunnitelma/-aikataulu mahdollisimman aikaisessa vaiheessa.

2.3. Säädosvalmistelu ja konkreettiset lainsäädäntöhankkeet

Säädosvalmistelun on mukauduttava nopeisiin muutoksiin taloudellisessa ja turvallisuuspoliittisessa tilanteessa. Myös äkillisissä kriisitilanteissa on turvattava oikeusvaltioperiaatteiden toteutuminen. Lainvalmistelutyö ei saa tapahtua kiireessä ja valmistelun on oltava läpinäkyvää. Oikeusturva tulee asettaa selvästi tehokkuustavoitteiden edelle.

Säädosvalmistelu on yhä useammin ylikansallista – päätökset tehdään usein kansallisvaltioiden ulkopuolella. Ylikansallisessa lainvalmistelussa voi olla piirteitä, jotka vaarantavat paitsi suomalaisen oikeusvaltiokulttuurin myös asianajajakunnan riippumattomuuden ja erityisaseman. Asianajajakunnan tehtävänä on puolustaa oikeudenmukaisuuteen ja tasa-arvoon perustuvaa oikeuskulttuuria.

Asianajajaliiton on oikeuspoliittisessa toiminnassaan entistä enemmän pyrittävä kansainvälisellä yhteistyöllä vaikuttamaan ylikansalliseen lainsäädäntöön. Asianajajaliiton tulee toimia aktiivisesti eri ministeriöiden lainvalmistelutyöryhmissä ja sillä tulee olla edustus etenkin keskeisimmässä oikeusministeriön hankkeissa.

Lainvalmistelutyössä erityistä huomiota on kiinnitettävä säädosvalmistelun vaikutusarviointiin. Vaikutuksia ennakoitaessa on arvio ulotettava taloudellisiin kokonaisseurauksiin, eikä tarkastelu saa rajoittua vain julkisessa taloudessa mahdollisesti saavutettaviin säästöihin.

Asianajajaliiton asiantuntijaryhmien tulee mahdollisuuksiensa mukaan lausunto- ja oikeuspoliittisessa toiminnassaan ottaa huomioon paitsi asian substanssisällön kommentointi, myös lainsäädäntöhankkeiden vaikutukset asianajajakunnan ja asianajajien asiakkaiden asemaan.

Konkreettisia säädosvalmisteluun liittyviä kehityshankkeita:

- Merkittävää lainsäädäntövalmistelua tapahtuu myös muualla kuin oikeusministeriössä. Liiton on kehitettävä vaikuttamistyötään OM:n lisäksi muihin ministeriöihin. Tältä osin nykyisin saavutetaan liian usein korkeintaan reaktiivinen rooli.
- ”Normeja purettaessa” on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, ettei purkaminen aiheuta sääntelytarvetta toisaalta tai lisää uhkaa esimerkiksi sopimusperusteita koskevien riitojen lisääntymisestä.
- EU-säännösten implementoinnin osalta kiinnitetään erityistä huomiota lainvalmistelun laatuun ja pyrkimykseen välttää ns. ylisääntelyä.
- Lainsäädännön tulee olla niin laadukasta, etteivät oikeudellisten ratkaisujen ennakoitavuus ja yhdenvertaisuus heikenny. Lainsäädäntövalta ei saa valua tuomioistuimille ja viranomaisille.

- Asianajajaliitto edistää osaltaan sitä, että hallitusohjelmien laadinnassa ja lainvalmistelussa hyödynnetään virkamiesten lisäksi oikeudellisia asiantuntijoita. Lainvalmistelussa tulisi vahvistaa kansalaisnäkökulmaa ja edistää virkakoneiston ulkopuolisia osallistumisedellytyksiä (mm. taloudellisesti).
- Lainvalmistelussa tulee kiinnittää nykyistä enemmän huomiota tehokkaiden oikeussuojakeinojen olemassaoloon ja saatavuuteen laissa taattujen oikeuksien turvaamiseksi myös käytännössä. Lainsäädäntöuudistuksia tulee aina arvioida myös siltä kannalta, turvaavatko esitetyt säännökset pääsyn tuomioistuimeen. Tämä koskee erityisesti perus- ja ihmisoikeustason oikeuksiin kajoavan viranomaistoimivallan käyttämiseen valtuuttavaa lainsäädäntöä.
- Mediakeskeisyyden lisääntyessä paine poliitikkojen populistisiin ratkaisuihin kasvaa: Asianajajaliiton tulee oikeuspoliittisessa työssään ja viestinnässään pyrkiä aktiivisesti tuomaan esille asioiden todellista tilaa ja populististen muutosvaatimusten vaikutuksia oikeusturvaan ja perusoikeuksiin.
- Lainsäädäntötyössä tulee jo valmisteluvaiheessa arvioida säädösmuutosten taloudelliset vaikutukset.
- Turvapaikanhakijoiden määrän kasvu ja muut vastaavat nopeat muutokset kansainvälisessä turvallisuustilanteessa eivät saa johtaa perus- ja ihmisoikeusloukkauksiin.

2.4. Oikeusapu

Asianajajien oikeuspoliittista työtä ohjaa keskeisesti yhdenvertaisuuden periaate. **Valtion tarjoaman oikeusavun tulee tasoittaa oikeudellisten palveluiden saannissa olevia eroja.** Julkisen oikeusavun tulee ulottua myös asianajajien tarjoamaan ensivaiheen oikeudelliseen neuvontaan ja ulkoprosessuaalisiin kysymyksiin.

Oikeusapua on oltava saatavilla tasapuolisesti ja yhdenvertaisesti. Erityistä huomiota on kiinnitettävä haavoittuvassa asemassa olevien oikeudelliseen apuun (esim. vapautensa menettäneet, turvapaikanhakijat, lapset ja psyykkisen tai fyysisen terveydentilan ongelmista kärsivät).

Konkreettisia oikeusapuun liittyviä kehityshankkeita:

- Oikeusapu ei toteuta nykyisin oikeuden saatavuutta. Lukuisissa jutturyhmissä (riita-asiat ja hallintoasiat) oikeusapu ei ole tosiasiallisesti tehokas vaihtoehto.
- Oikeusapua on laajennettava ns. ulkoprosessuaalisiin asioihin ja ensivaiheen neuvontaan.
- Julkisen ja yksityisesti tuotetun oikeusavun erilainen alv-kohtelu tulee poistaa.
- Oikeusavun kohdentamista tulee harkita uudelleen – on tärkeää turvata toimiva oikeusapu sen ydinalueella. Juustohöylällä säästäminen johtaa koko järjestelmän romahtamiseen.
- Vapautensa menettäneiden oikeudet tulee turvata Euroopan neuvoston suositusten mukaisesti. Jokaisella vapautensa menettäneellä tulee olla oikeus asianajajaan taloudellisista olosuhteista riippumatta. Oikeuden ja oikeudellisen avun saatavuus tulee turvata myös vankeusvangeille.
- Suomeen on muodostettava uudenlainen ”asianajajien päivystysjärjestelmä” riittävän nopean ensivaiheen oikeusavun turvaamiseksi vapautensa menettäneille oikeusapujärjestelmän avulla.
- Asianajajaliitto toimii aktiivisesti oikeusturvavakuutusten ehtojen kehittämiseksi vastaamaan tämän päivän tarpeita ja kompensoimaan julkisen oikeusavun heikentymisestä aiheutuvia esteitä oikeuden saatavuudelle.
- Lainvalmistelussa tulee kiinnittää huomiota asianajajien asemaan oikeuden saatavuuden turvaajina. Tässä tarkoituksessa on olennaisinta, että ammatin houkuttelevuus säilyy. Siten esimerkiksi pyrittäessä yksittäisen lain valmisteluvaiheessa turvaamaan oikeus avustajaan kyseisessä laissa tarkoitettujen oikeuksien turvaamiseksi, tulee samalla kiinnittää huomiota siihen, miten turvataan avustajan saaminen konkreettisesti myös rahoituksen ja muiden käytännön asioiden näkökulmasta.

